

Archeologienota
Erondegem (Erpe-Mere) – Hoogstraat 22

Ruth Ferket en Jelke Van Buggenhout

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Ruth Ferket en Jelke Van Buggenhout

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/55

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	14
2.3	Onderzoeksopdracht	14
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	14
2.3.2	Beschrijving geplande werken	15
2.3.3	Werkwijze	17
2.4	Assessmentrapport	17
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	17
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	24
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	32
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	35
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	36
3	Samenvatting	38
4	Bibliografie	39
4.1	Publicaties	39
4.2	Websites	39
5	Bijlagen	40
5.1	Archeologische periodes	40

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021C202

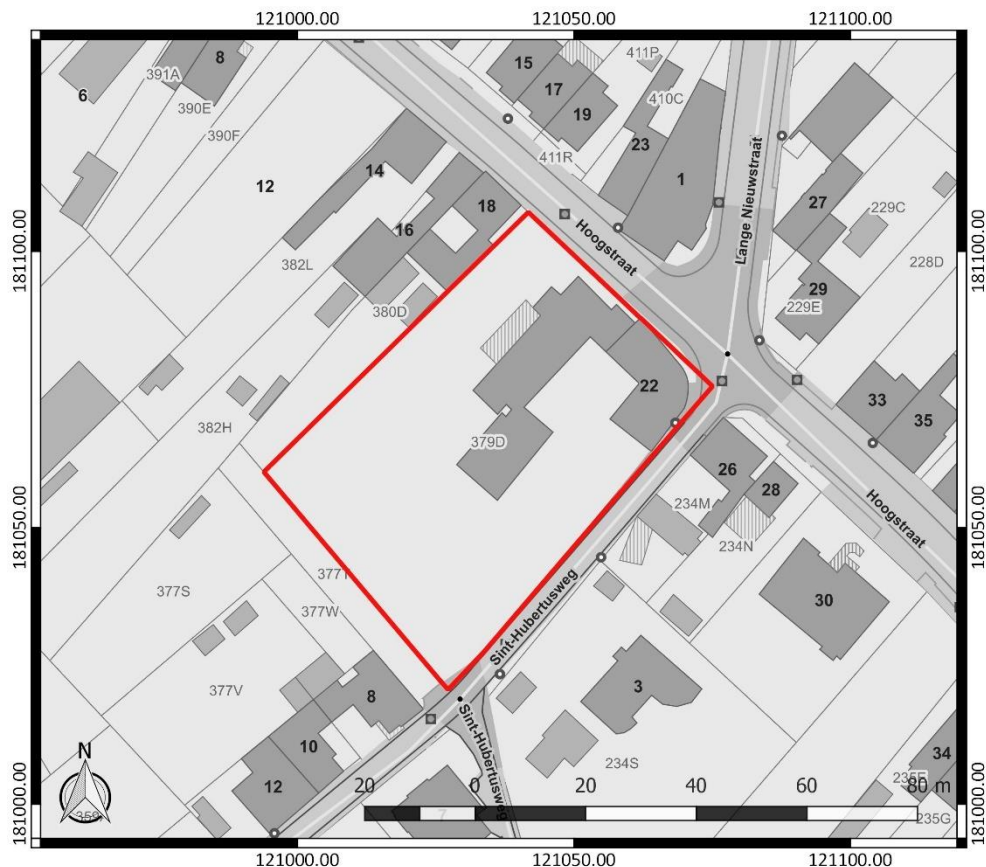
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Erpe-Mere, Erondegem, Hoogstraat 22, Hoogstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 120993.93, 181020.73
- 121075.09, 181107.10

Kadastraal plan:

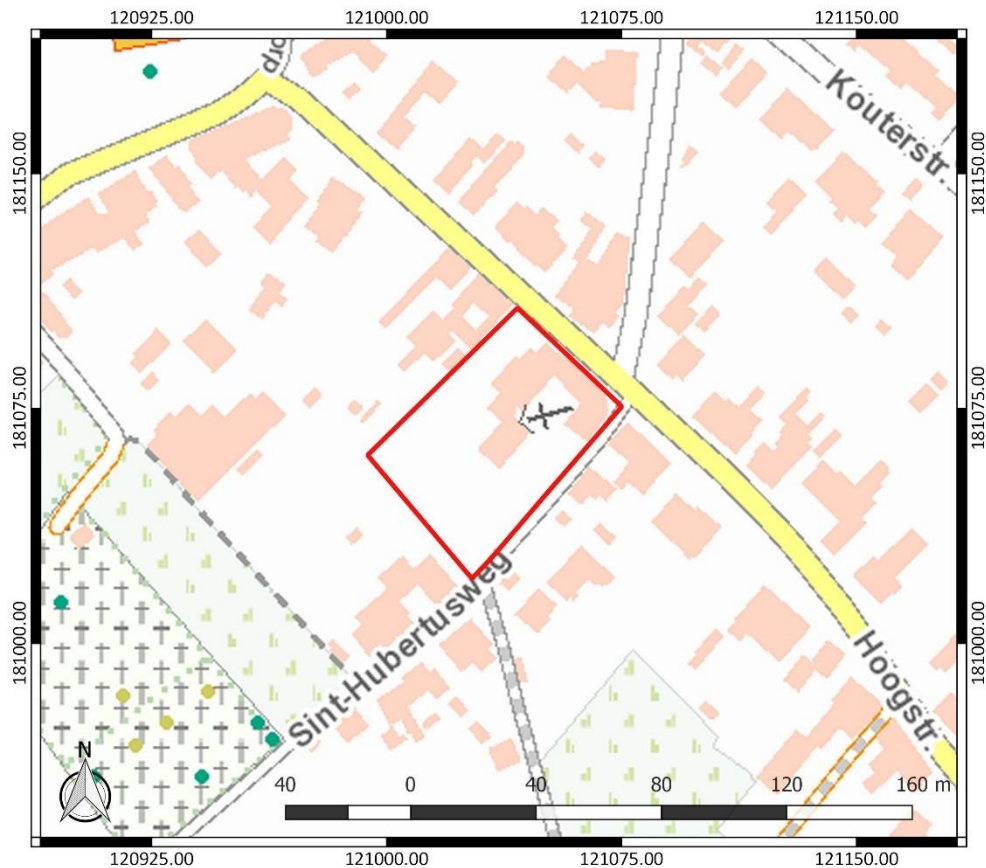

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Erpe-Mere, Afdeling 8 (Erondegem), sectie B, nummer 379D

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3405 m²

Topografische kaart:

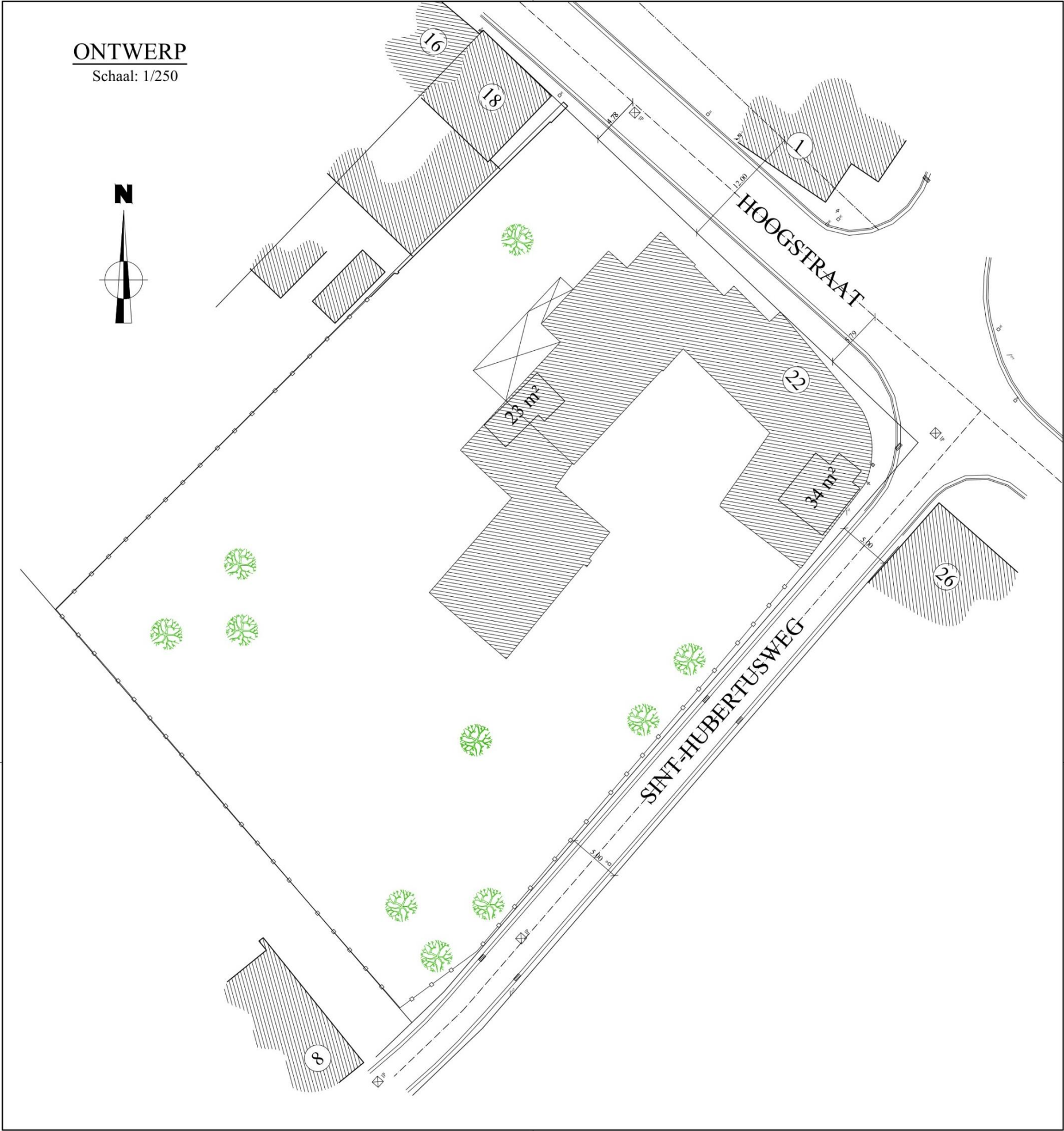

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

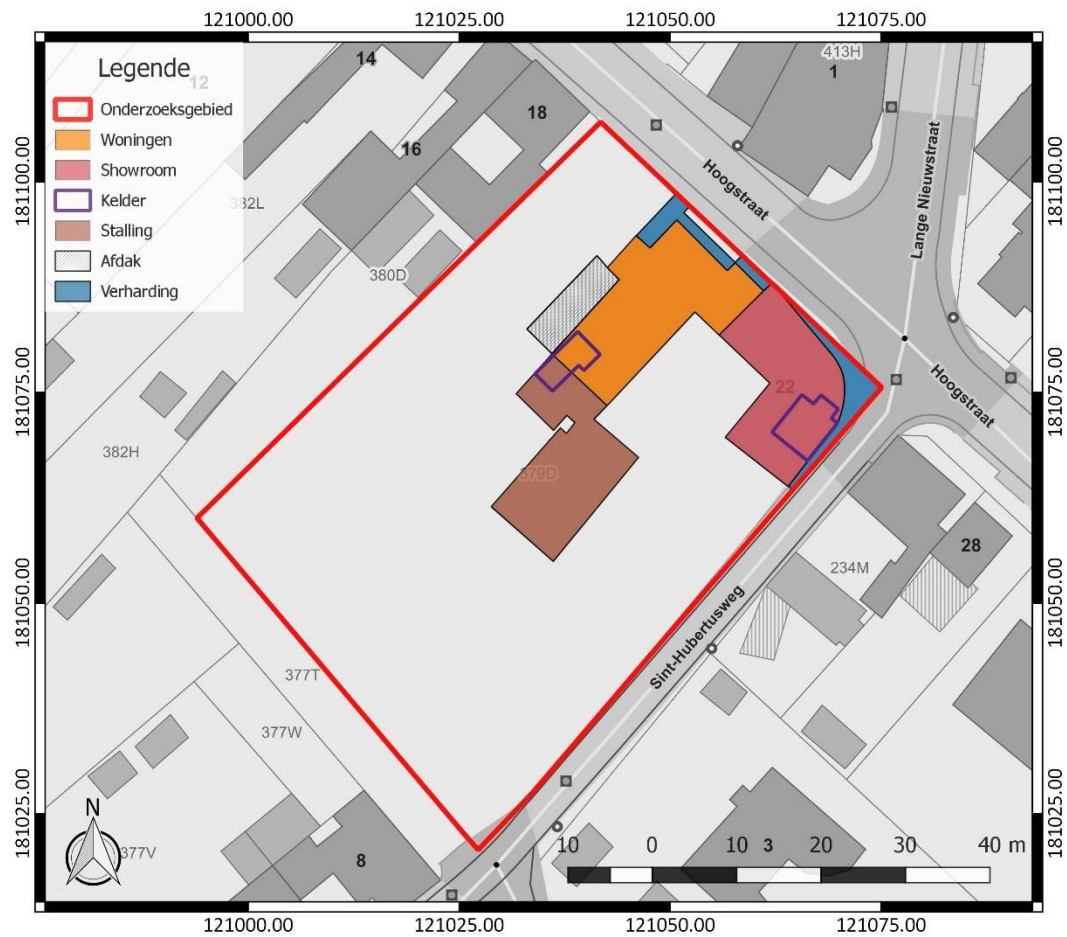
Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 19/03/2021 – 29/03/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, tuinzone

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen (twee woningen, een showroom en een stalling) en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3 en Figuur 4). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Onder de showroom en onder een van de twee woonhuizen bevinden zich kelders. De kelder onder de showroom heeft een oppervlakte van 34 m². De kelder onder het woonhuis beslaat een oppervlakte van 23 m². De kelders zijn ca. 2,2 m diep, inclusief fundering.

Figuur 3: Plan van de bestaande toestand met aanduiding van de aanwezige kelders

Figuur 4: Verstoringskaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Figuur 5: Foto van de bestaande toestand, genomen vanaf de straatzijde, met zicht op de showroom (links) en de woningen (rechts)

Figuur 6: Foto van de bestaande toestand, genomen vanaf de straatzijde, met zicht op het bruine en het witte woonhuis

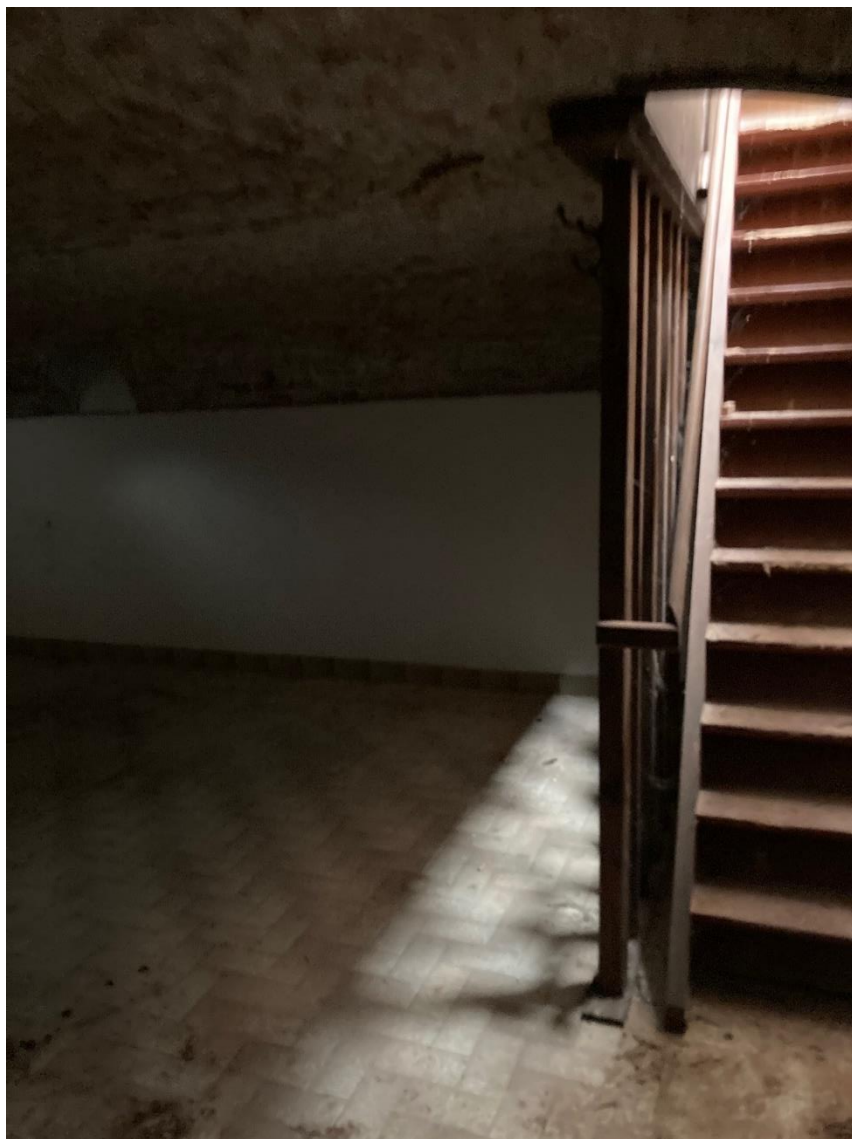
Figuur 7: Foto van de bestaande toestand, met zicht op de achterzijde van de showroom (rechts en centraal) en de woningen (links)

Figuur 8: Foto van de bestaande toestand, met zicht op de achterzijde van de woningen

Figuur 9: Foto van de bestaande toestand, met zicht op de stalling achter het witte woonhuis

Figuur 10: Foto's van de bestaande kelder onder de showroom

Figuur 11: Foto's van de bestaande kelder onder de showroom en de trap naar de kelder

Figuur 12: Foto's van de bestaande kelder onder het woonhuis

Figuur 13: Foto van de trap naar de bestaande kelder onder het woonhuis

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

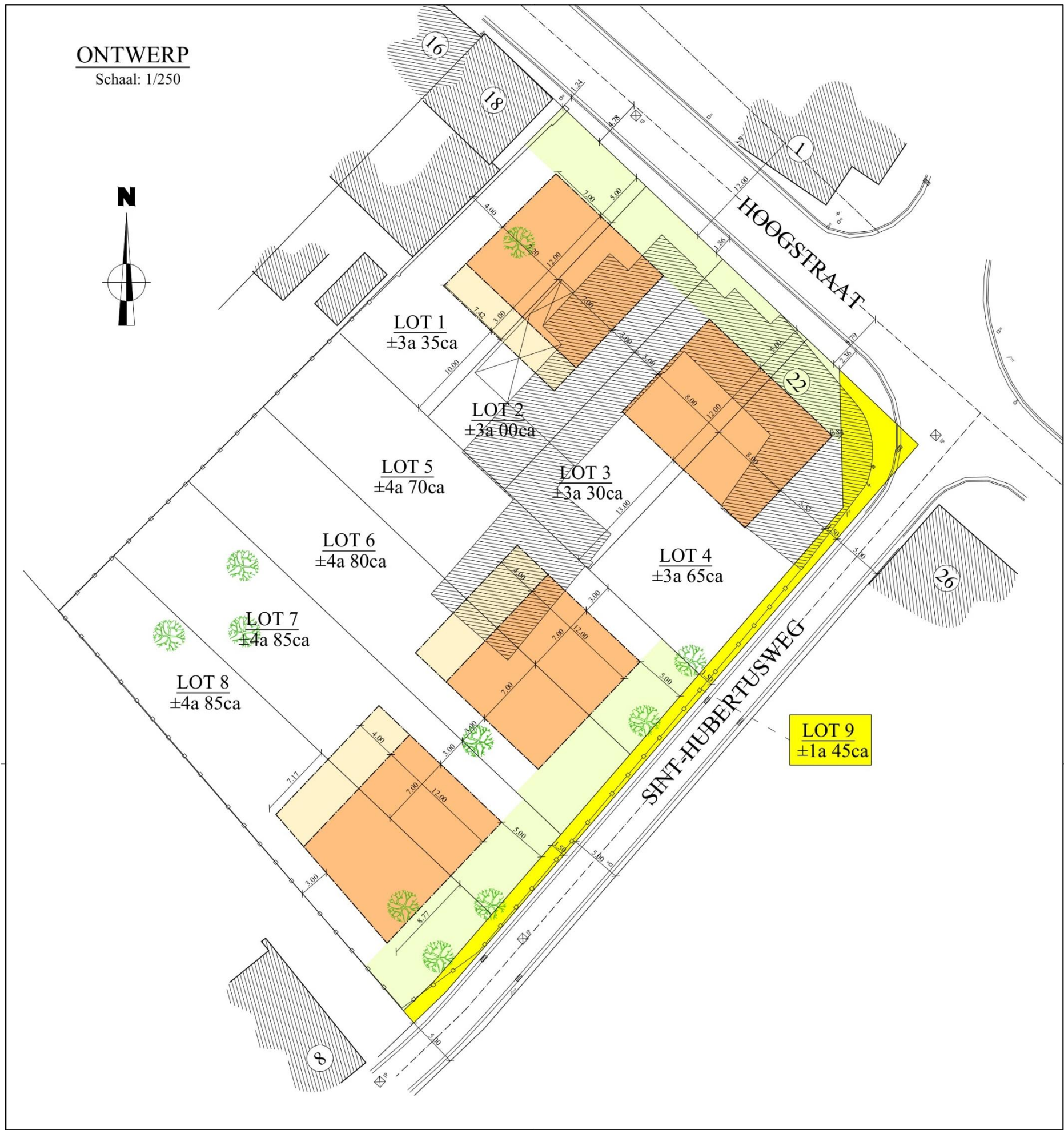
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit acht loten voor eengezinswoningen. Lot 9 wordt afgestaan aan de gemeente. De bestaande bebouwing en verharding zal afgebroken worden. Nutsleidingen worden aangelegd langs de bestaande wegenis. De aanleg van woningen en parkeerplaatsen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderd worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringdiepte. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

Figuur 14: Ontwerpplan

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadasterplan uit 1830-1833, de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

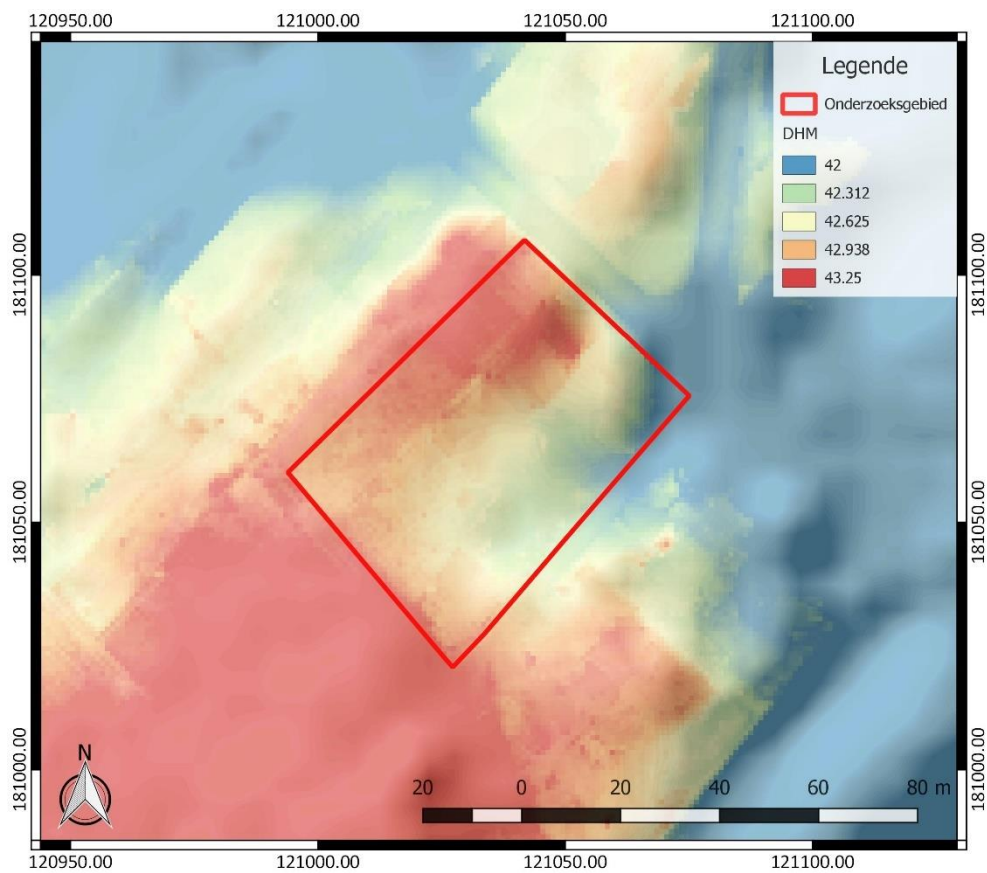
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

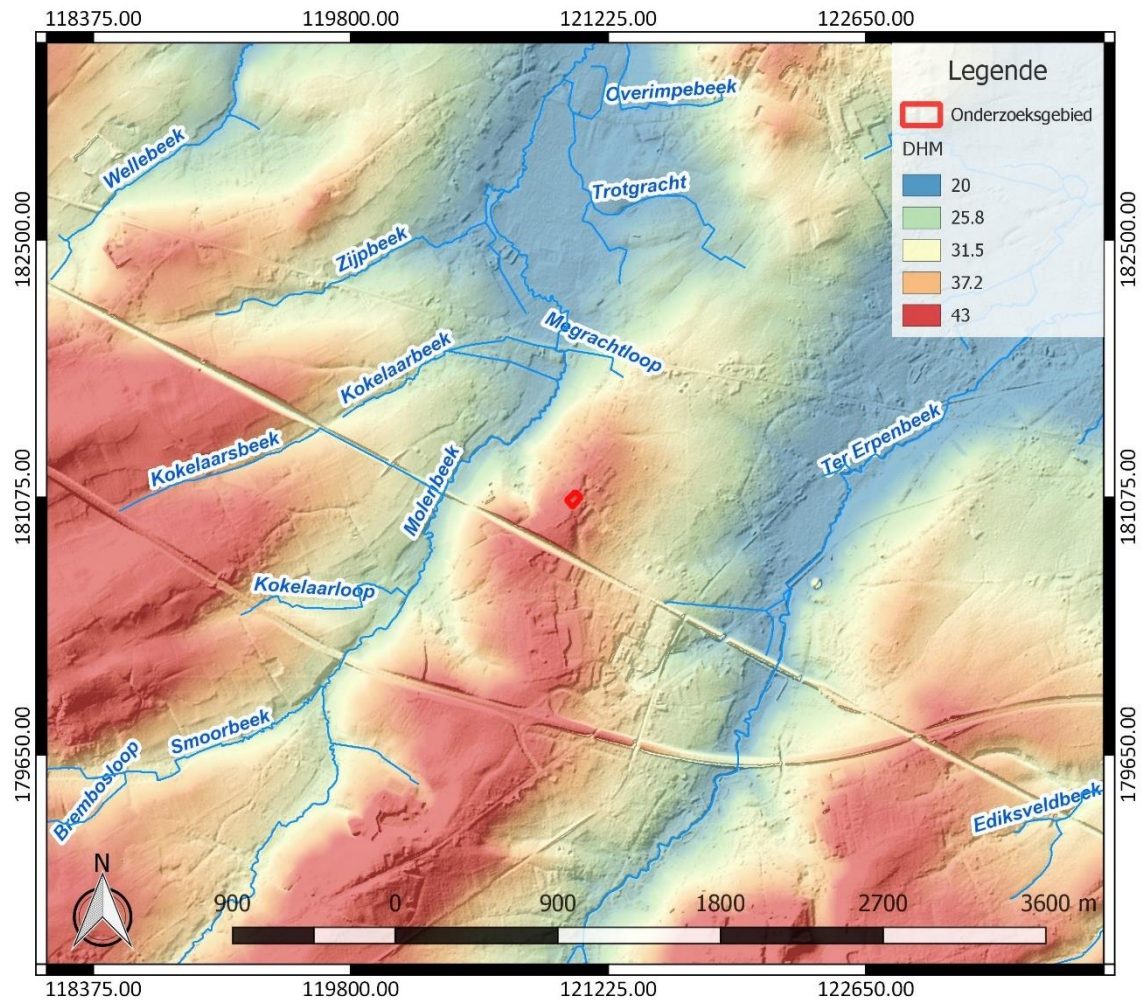
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het centrum van Erondegem, op een afstand van ca. 135 m ten zuidoosten van de Parochiekerk Sint-Pietersbanden. Het terrein wordt langs de noordoostelijke zijde begrensd door de Hoogstraat en langs de zuidoostelijke zijde door de Sint-Hubertusweg. Verder ten westen en ten noordwesten loopt de Kapelhofstraat (Figuur 15). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden met een landelijk karakter. Hydrografisch ligt het projectgebied op de grens van het Beneden-Scheldebekken met het Denderbekken. Ten oosten van het onderzoeksgebied stroomt de Ter Erpenbeek. Ten westen loopt de Molenbeek (Figuur 17). Verder zijn er nog enkele zijbeken en zijlopen van de Molenbeek aanwezig in de omgeving. Het gaat om de Megrachtloop ten noorden, de Kokelaarloop ten zuidwesten, de Kokelaarsbeek ten westen en de Kokelaarbeek ten noordwesten.

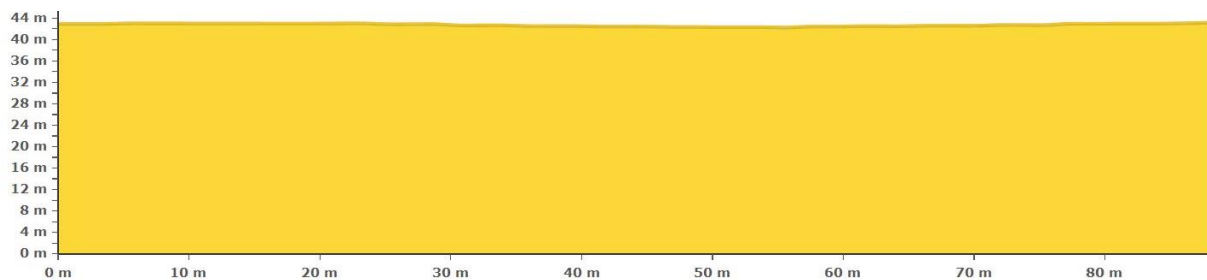
Figuur 15: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

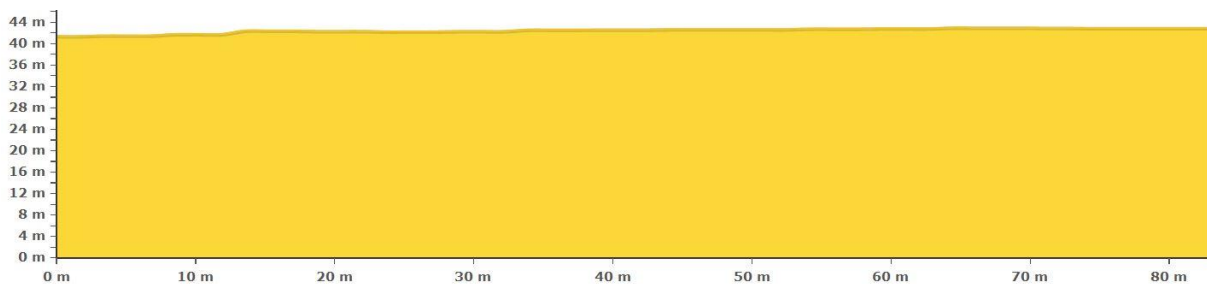
Figuur 16: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 17: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

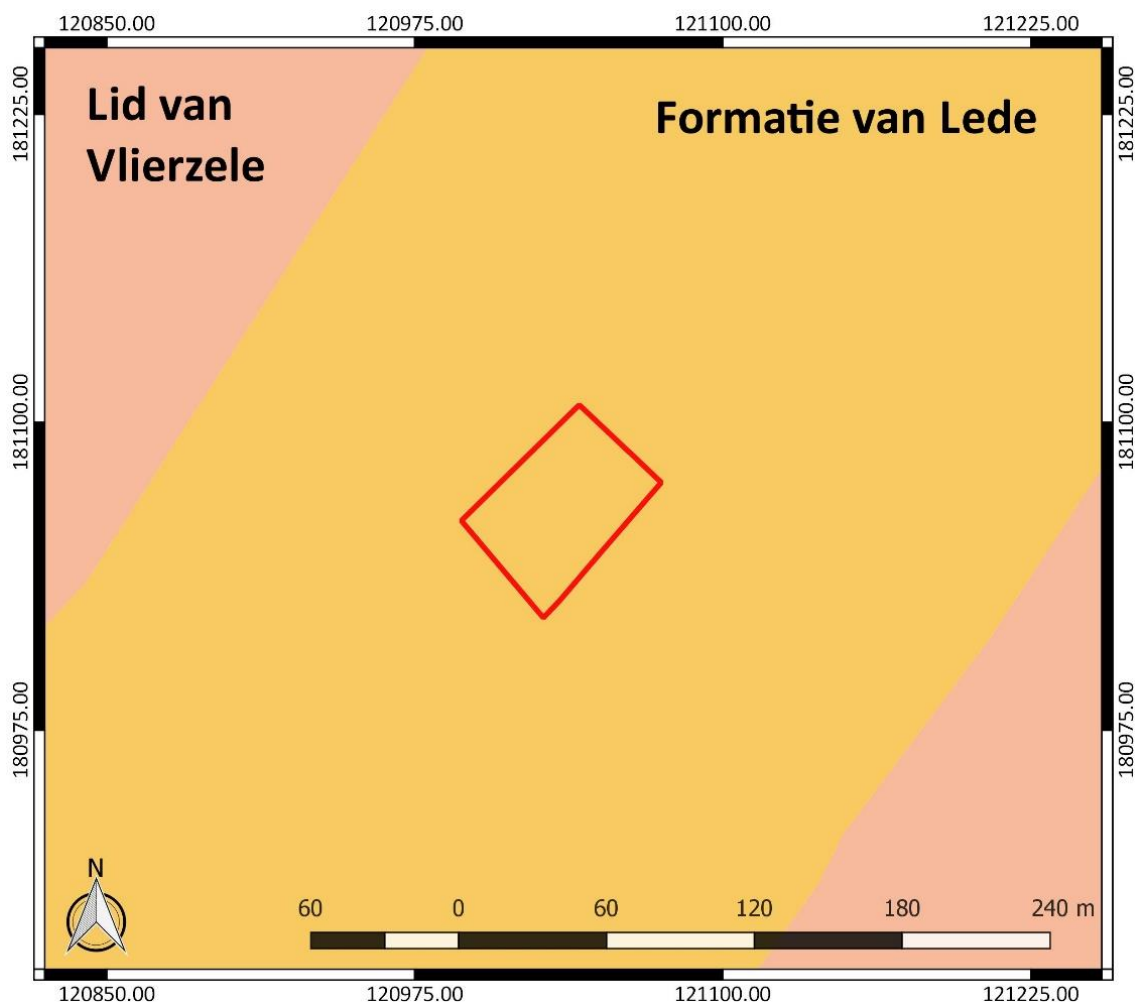
Figuur 18: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 19: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Erondegem tot het heuvellandschap van het Schelde-Dender interfluvium. De noordelijke helling wordt gevormd door het pediment vlak van Wetteren en is vrij gelijkmatig. De hoogte loopt er op van 10 m tot meer dan 65 m TAW. De westelijke helling van het interfluvium is bijzonder steil, terwijl de oostelijke helling vrij steil maar toch gelijkmatig is. Het interfluvium wordt gevormd door meerdere consequente zuidwest-noordoost georiënteerde tertiaire getuigenheuvels. De grote interfluviale hoogten bestaan uit vier grote beekinterfluvia die afgebakend worden door de Molenbeken van Melle, Wetteren, Wichelen en Aalst. De ruggen worden gekenmerkt door trapvormige vervlakkingen die naar het noorden toe afhellen. Op de interfluvia schommelt de hoogte tussen ca. 30 en 80 m. Het grote gebied van de interfluvia wordt nog eens onderverdeeld door talrijke insnijdingen van beken. Hierdoor is een reeks parallel gelegen getuigenheuvels gevormd. De heuvels worden van elkaar gescheiden door westzuidwest-oostnoordoost lopende beekvalleities.³

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een heuvelachtige omgeving. Het terrein ligt op een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de vallei van de Ter Erpenbeek ten oosten en de vallei van de Molenbeek ten westen. Het studiegebied kent een hoogte van 41,4 tot 43,3 m TAW (Figuur 18 en Figuur 19). Het helt af in noordoostelijke richting (Figuur 16).

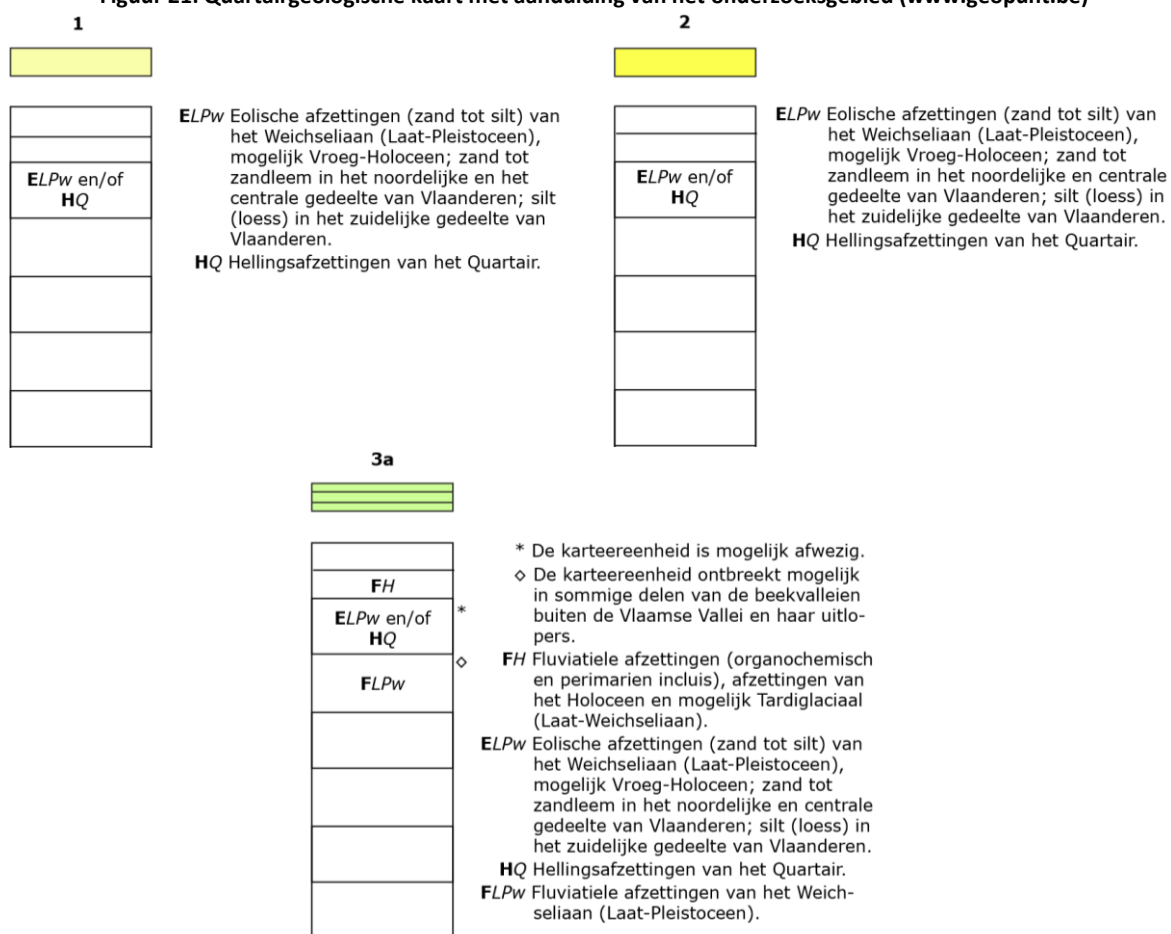

Figuur 20: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

³ Vermeire *et al.* 1999, 8

Figuur 21: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 20) bestaat uit de Formatie van Lede. Deze formatie wordt gekenmerkt door lichtgrijs fijn zand, dat kalkhoudend, fossielhoudend (met de aanwezigheid van *Nummulites variolarius*) en soms glauconiethoudend is en dat basisgrind en soms kalksteenbanken bevat. De Formatie van Lede wordt omsloten door het Lid van Vlierzele (Formatie van Gentbrugge), dat uit groen tot grijsgroen fijn zand bestaat. Deze ondergrond is glauconiethoudend, glimmerhoudend en soms kleihoudend en bevat plaatselijk dunne zandsteenbankjes.⁴

De quartairgeologische kaart (Figuur 21) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ter hoogte van de gearceerde zones op de kaart bevinden zich hierboven nog jongere fluviale afzettingen, afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Mogelijk zijn daar ook oudere fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) aanwezig.⁵

Figuur 23: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

De bodemkaart (Figuur 23) situeert het onderzoeksgebied volledig in een bebouwde zone (OB). Juist ten noordoosten van het projectgebied is een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont en een sterke antropogene invloed (AbB(o)) weergegeven. Juist ten zuidoosten wordt een droge leembodem met textuur B horizont en een dikke A horizont van meer dan 40 cm (Aba0) verwacht.⁶

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken (Figuur 24). Voor het overige wordt het onderzoeksterrein volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en enkele bomen. Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15). De luchtfoto toont in tegenstelling tot de bodemgebruikskaart wel aan dat slechts een beperkt deel van het terrein verhard is. De potentiële bodemerosiekaart geeft geen informatie over de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied en wordt daarom niet weergegeven.

Figuur 24: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ Louis 1971, 58

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De oudste vermelding van Erondegem, als “Eroldingeheim”, dateert uit 868-869. De plaatsnaam betekent “verblijf van de lieden van Eroid of Eroid”. De heerlijkheid van Erondegem was samen met het afhankelijke Ottergem van de 15de tot de 17de eeuw in het bezit van de heren van Erpe, de families Schouteete en De Wilde. De kerk van Erondegem, de Sint-Pietersbandenkerk, werd voor het eerst genoemd in 1142. De altaarrechten waren in handen van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen, dankzij een schenking in het jaar 1108.⁷ Sinds 1977 vormt het dorp samen met Erpe, Mere, Aigem, Bambrugge, Burst, Ottergem en Vlekkem de fusiegemeente Erpe-Mere.⁸

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), is te zien dat het onderzoeksgebied zich in de historische dorpskern van Erondegem bevindt (Figuur 25). Binnen het studiegebied is een molen weergegeven. Langs de Hoogstraat is reeds bebouwing te bemerken. Het onderzoeksgebied bevindt zich echter niet onmiddellijk langs de weg. Er is vermoedelijk een beperkte afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart. Waarschijnlijk moet de bebouwing die ten oosten is weergegeven, binnen het onderzoeksterrein gesitueerd worden.

Figuur 25: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁷ Vandeputte *et al.* 2007, 360; Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Erondegem [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13425> (Geraadpleegd op 22-03-2021)

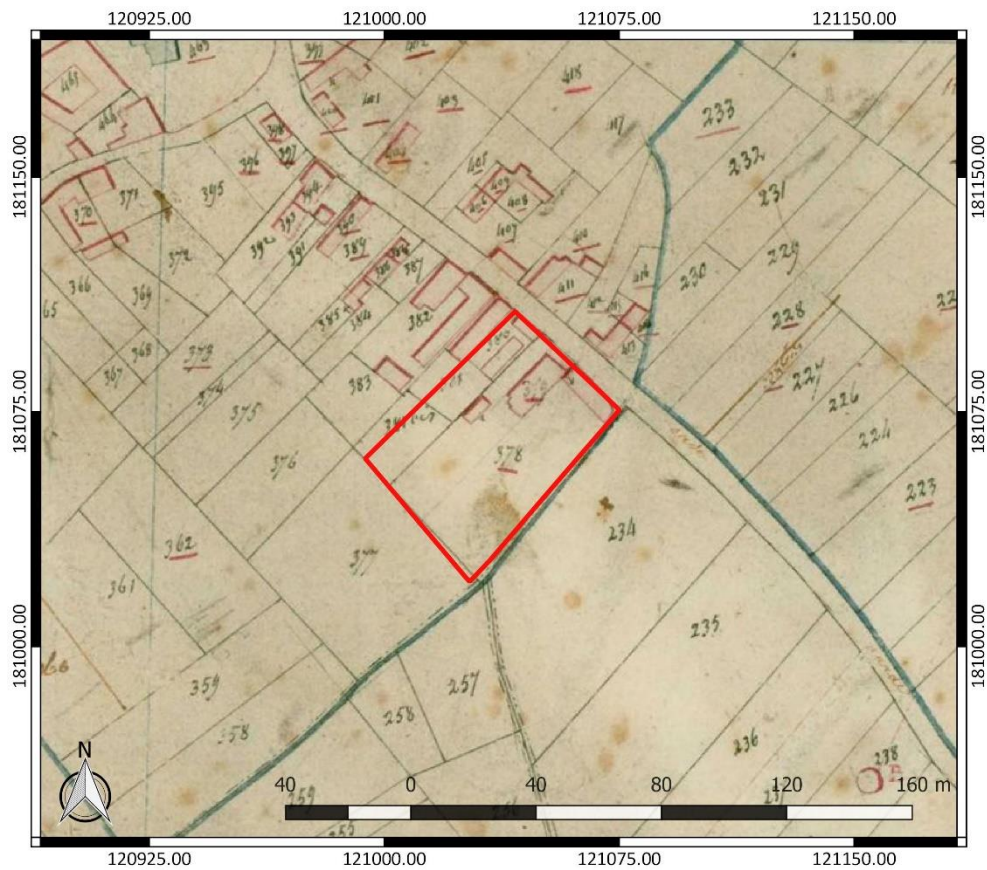
⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Erpe-Mere [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13224> (Geraadpleegd op 22-03-2021)

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont dat het onderzoeksgebied wel aan de Hoogstraat grenst (Figuur 26). Binnen het projectgebied zijn drie gebouwen weergegeven. Het overige deel van het terrein is in gebruik als tuinzone en als akkerland. De molen die op de Villaretk kaart binnen het onderzoeksgebied is weergegeven, situeert zich hier ten zuiden van het terrein.

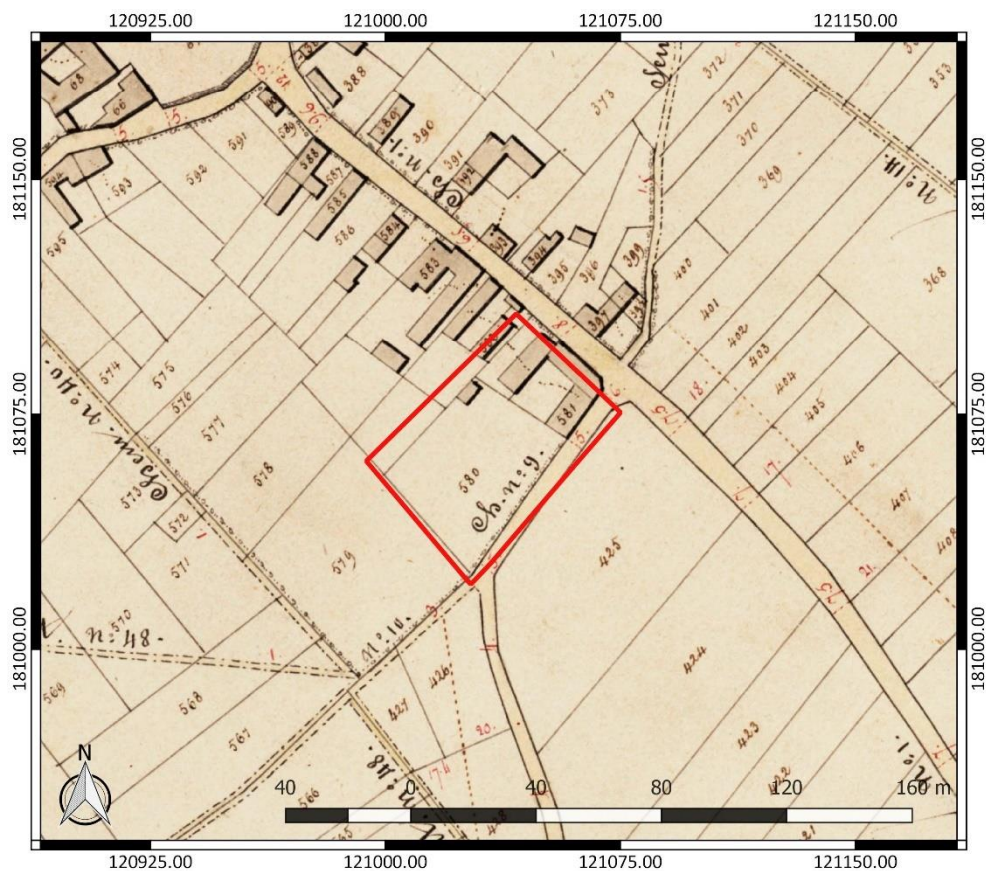

Figuur 26: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

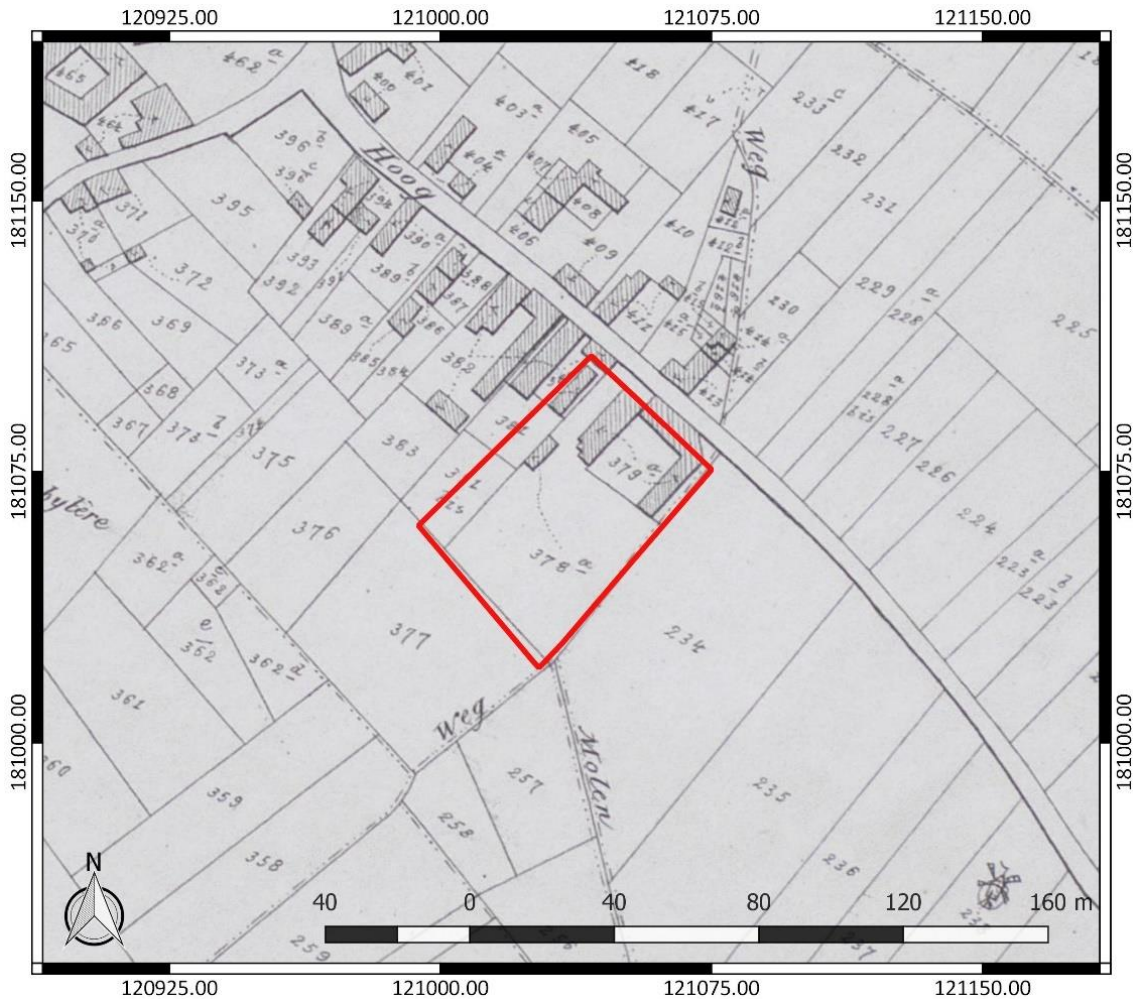
Het primitief kadasterplan uit 1830-1833 (Figuur 27) toont veranderingen binnen het onderzoeksgebied. Er zijn nu een vijftal gebouwen weergegeven langs de zijde van de Hoogstraat. Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is de bebouwing uitgebreid op de hoek van de Hoogstraat en de Sint-Hubertusweg (Figuur 28). Verder komt het beeld op deze kaart overeen met het beeld op het primitief kadasterplan. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879, Figuur 29) toont een gelijkaardig beeld als de Atlas der Buurtwegen.

Figuur 27: Primitief kadasterplan uit 1830-1833 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://search.arch.be/>)

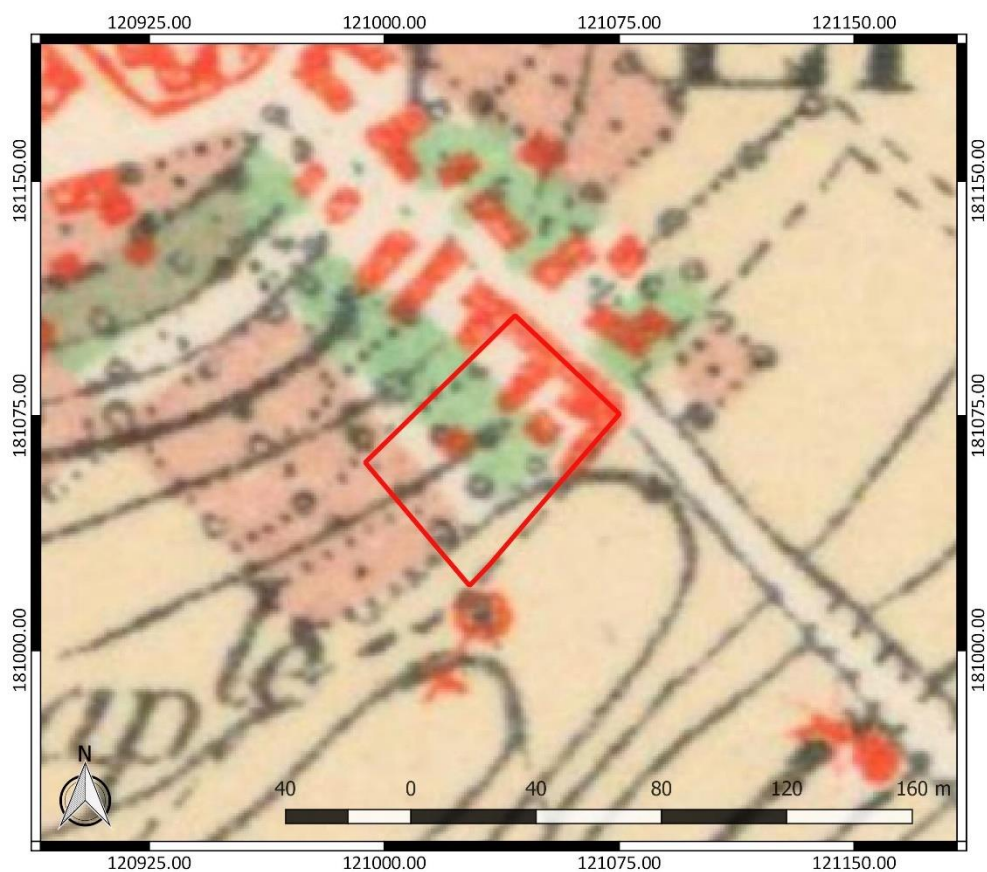

Figuur 28: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 29: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op een topografische kaart uit 1863 (Figuur 30) is te zien dat de bebouwing op het terrein opnieuw aangepast en uitgebreid is. Er is nog steeds bebouwing te bemerken langs de Hoogstraat en op de hoek van de Hoogstraat en de Sint-Hubertusweg, die als voetweg is afgebeeld. Achter deze bebouwing zijn ook enkele bijgebouwen weergegeven. Topografische kaarten uit 1879 (Figuur 31), 1893 (Figuur 32) en 1938 (Figuur 33) tonen dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied nog meermaals aangepast werd. Op een topografische kaart uit 1966 (Figuur 34) is te zien dat de eerdere bebouwing deels of volledig verdwenen is. In het noordoosten van het terrein is een U-vormige constructie te zien. Centraal is een bijgebouw te bemerken. Deze bebouwing lijkt reeds overeen te komen met de huidige bebouwing (met showroom, woningen en stalling).

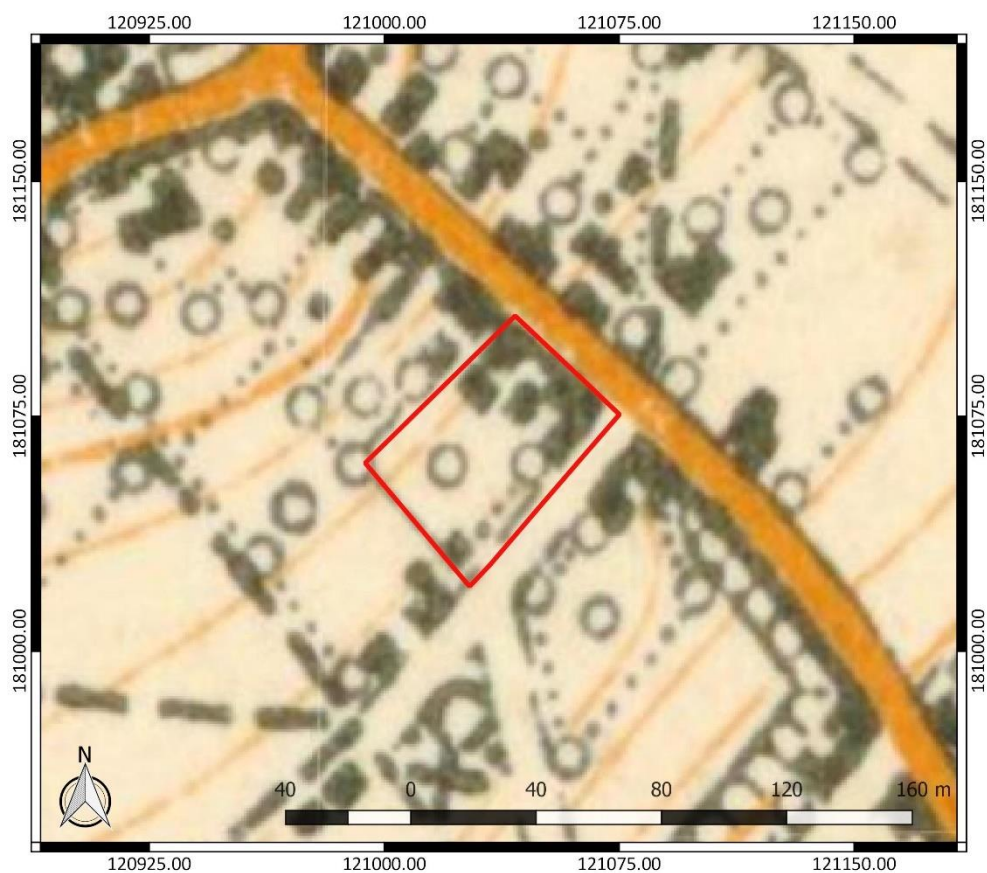
Figuur 30: Topografische kaart uit 1863 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 31: Topografische kaart uit 1879 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 32: Topografische kaart uit 1893 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 33: Topografische kaart uit 1938 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 34: Topografische kaart uit 1966 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 35) geeft een gelijkaardig beeld weer als de topografische kaart uit 1966. De zone van het terrein langs de Sint-Hubertusweg is verhard. In het deel van het terrein dat niet bebouwd of verhard is, zijn gras en bomen te bemerken. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 36) toont geen veranderingen binnen het onderzoeksgebied. Een luchtfoto uit 2000-2003 (Figuur 37) toont dat de bebouwing in het projectgebied lichtjes uitgebreid is met een aanbouw achter de woningen en de stalling. De (deels) verharde zone langs de Sint-Hubertusweg deed dienst als opslagzone voor materialen. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15). De zone langs de Sint-Hubertusweg is echter niet langer verhard.

Figuur 35: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 36: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 37: Luchtfoto uit 2000-2003 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

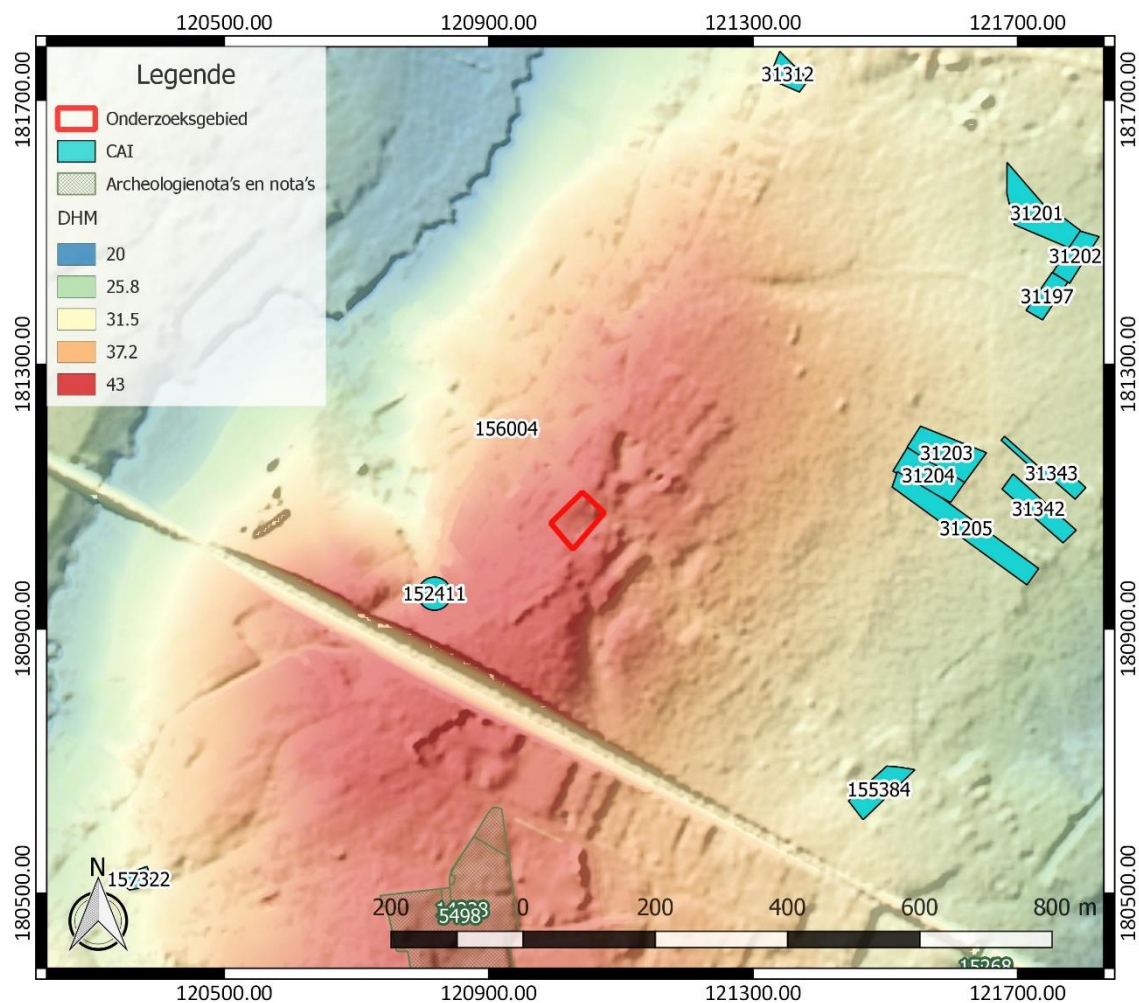
De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 38). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Op korte afstand ten zuidwesten van het onderzoeksgebied werden resten uit de midden-Romeinse tijd en de Merovingische periode aangetroffen (CAI ID 152411). Er werden onder meer drie sestertii gevonden die te dateren zijn in de tweede helft van de 2de eeuw. Er kwam ook een geringe hoeveelheid Romeins aardewerk aan het licht. Deze vondsten wijzen mogelijk op een Romeinse nederzetting op deze plaats. Uit de Merovingische tijd werden een randscherf van een pot, een biconisch spinschijfje, een spinschijfje uit bergkristal, een kubusvormige parel uit opaak glas en een dubbelconische oogparel ingezameld.⁹

Ten noordwesten bevindt zich de Parochiekerk Sint-Pieters-in-Banden (CAI ID 156004), die zou teruggaan tot in de vroege middeleeuwen. Kerken die toegewijd zijn aan Sint-Pieter hebben namelijk vaak een oorsprong in de 6de-7de eeuw. Het altaar stond vanaf 1108 onder het patronaat van de abdij van Geraardsbergen. In de huidige kerk zijn nog oude elementen bewaard gebleven, waaronder een

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kapelhofstraat I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/152411> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

gotisch koor uit de 14de eeuw en een kruisingstoren uit de 16de eeuw. Het schip werd gebouwd in 1846-1847. Het omliggende, ommuurde kerkhof is inmiddels verwijderd.¹⁰

Figuur 38: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de ruimere omgeving zijn nog een aantal vindplaatsen aanwezig waar oudere resten werden aangetroffen. Deze locaties bevinden zich op de flanken van het interfluvium waarop het onderzoeksgebied ligt. In de Kraaineststraat in Erpe (CAI ID 155384), ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, werd lithisch materiaal gevonden dat van het neolithicum tot de bronstijd te dateren is.¹¹ Bij veldprospecties ter hoogte van de Kleinen Boskouter in Erpe (CAI ID 31197, CAI ID 31201 en CAI ID 31202), ten noordoosten van het terrein, is ook lithisch materiaal uit deze periode aan het licht gekomen. Twee van deze vindplaatsen (CAI ID 31201 en CAI ID 31202) leverden ook aardewerk uit de Romeinse tijd op. Op CAI ID 31197 en CAI ID 31201 werd verder ook nog aardewerk

¹⁰Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Pieters-in-Banden [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156004> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Pietersbanden [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8287> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

¹¹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kraaineststraat I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/155384> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

uit de volle middeleeuwen gevonden. Ter hoogte van CAI ID 31197 en CAI ID 31202 kwam ook nog laat- en post-middeleeuws schervenmateriaal tevoorschijn.¹²

Er werden in de omgeving ook veldprospecties uitgevoerd ter hoogte van de Lange Nieuwstraat in Erondegem (CAI ID 31312), ten noordnoordoosten, en ter hoogte van de Kouter (CAI ID 31203 en CAI ID 31204) en de Kruiskensstraat in Erpe (CAI ID 31205, CAI ID 31342 en CAI ID 31343), ten oosten van het studiegebied. Ter hoogte van CAI ID 31203, CAI ID 31204 en CAI ID 31205 kwam lithisch materiaal uit de steentijd tot bronstijd en aardewerk uit de volle, late en post-middeleeuwen aan het licht.¹³ Op locatie CAI ID 31312 en CAI ID 31342 werd volmiddeleeuws aardewerk gevonden. Het onderzoek op CAI ID CAI ID 31312 leverde ook aardewerk uit de late en post-middeleeuwen op.¹⁴ Ook op vindplaats CAI ID 31343 werd nog laat- en post-middeleeuws schervenmateriaal verzameld.¹⁵

Op enige afstand ten zuidwesten van het projectgebied bevindt zich de parochiekerk van Ottergem, de Sint-Paulus-Bekeringkerk, met bijhorend kerkhof (CAI ID 157322). Het altaar stond net als de parochiekerk van Erondegem onder het patronaat van de abdij van Geraardsbergen, en werd vermeld in 1108. In de huidige kerk is het oorspronkelijke, laat-romaanse koor uit de tweede helft van de 13de eeuw nog bewaard. De neoclassicistische toren van de kerk dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Rond 1900 werd het oorspronkelijke, éénbeukige schip vervangen door een neogotisch schip, een kruisbeuk en zuidoostelijke sacristie.¹⁶

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

¹²Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe59) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31197> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe63) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31201> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe64) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31202> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kouter (erpe67) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31203> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kouter (erpe68) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31204> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe69) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31205> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

¹⁴Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Lange Nieuwstraat (erpe172) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31312> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe284) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31342> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

¹⁵Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe286) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31343> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

¹⁶Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Paulus-Bekering [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157322> (Geraadpleegd op 23-03-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Paulus Bekering met kerkhof [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8297> (Geraadpleegd op 23-03-2021)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

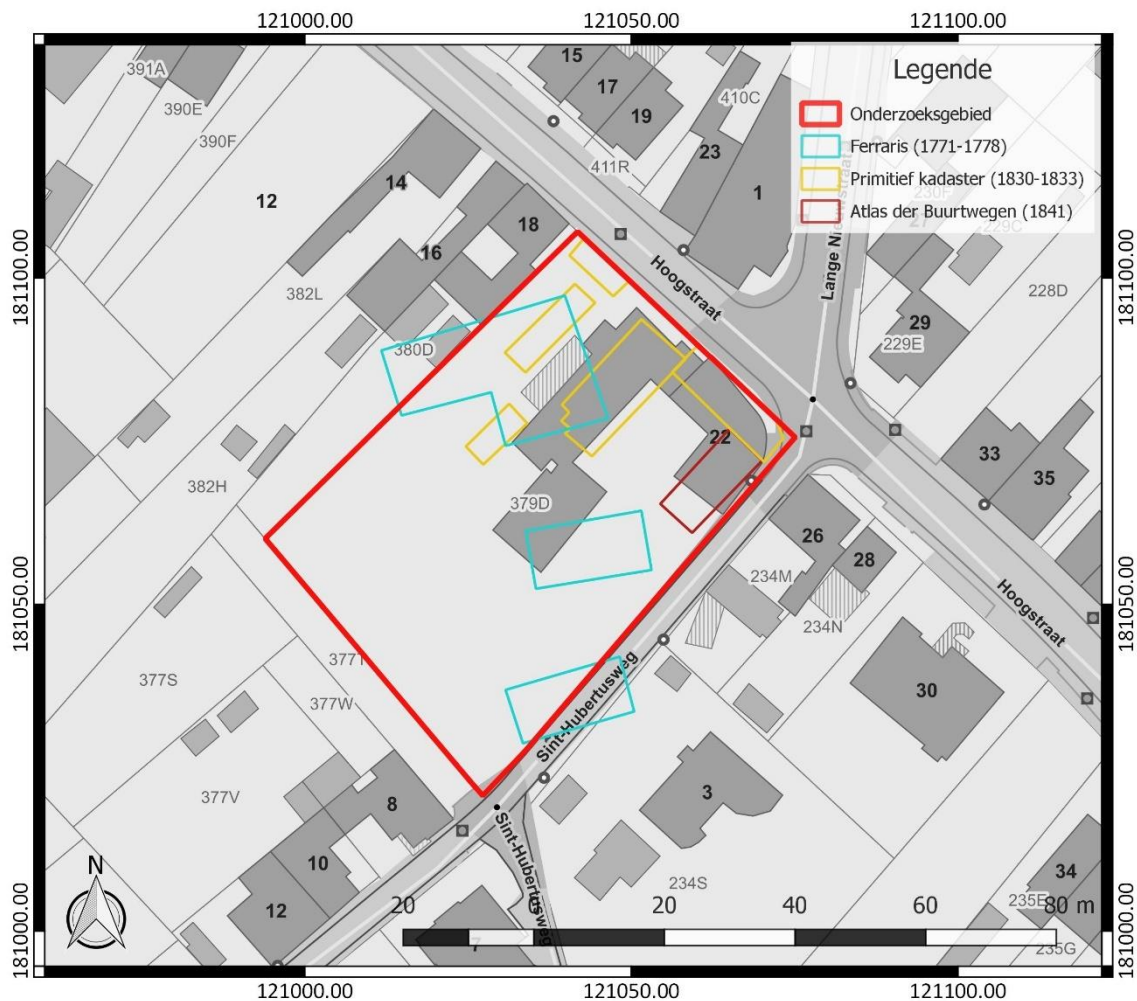
Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen het centrum van Erondegem. Het terrein kent een gunstige landschappelijke ligging op een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de valleien van de Ter Erpebeek in het oosten en van de Molenbeek in het westen. In de ruimere omgeving zijn verschillende waterlopen aanwezig. De bodemkaart geeft het onderzoeksgebied weer binnen een bebouwde zone. Voor het onbebouwde deel van het terrein kan nog een goed bodemarchief verwacht worden. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen.

Vanaf de 18de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Deze tonen dat het terrein al minstens sinds het derde kwart van de 18de eeuw bebouwd is (Figuur 39). Doorheen de eeuwen veranderde de hoeveelheid en het uitzicht van de gebouwen, maar de locatie aan de straatzijde bleef nagenoeg dezelfde. De aard en omvang van de verstoringen die gepaard gaan met de lange bouwgeschiedenis zijn niet gekend. De aanwezigheid van twee kelders betekent plaatselijk een zekere verstoring van het bodemarchief.

De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied op de top van een interfluvium en op enige afstand tot waterlopen, evenals het feit dat het terrein in het verleden zeer veel verschillende fasen van bebouwing gekend blijkt te hebben, maakt dat we het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied slechts laag inschatten. De aanwezigheid van relevante archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied is op dit moment nog niet uit te sluiten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen. Bovendien worden de huidige gebouwen en verhardingen gesloopt en uitgebrouwen. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

Figuur 39: Synthesekaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op een interfluvium. Bovendien is het terrein gelegen binnen het centrum van Erondegem. Op het terrein is voornamelijk langsheen de straatkant minstens sinds de 18de eeuw bebouwing aanwezig. Doorheen de tijd veranderde de omvang en de precieze ligging van deze gebouwen. Het achterliggende terrein bleef minstens vanaf de 18de eeuw onbebouwd en was vermoedelijk in gebruik als grasland en/of tuinzone. Het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite wordt slechts laag ingeschat omwille van de landschappelijke ligging van het terrein en de grote graad van bebouwing die het terrein in het verleden gekend heeft. Relevante archeologische sporen op het terrein zijn op dit moment echter niet uit te sluiten. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein deels bebouwd en verhard en deels grasland is.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar dit kan ook aan de hand van een andere onderzoeksmethode. Omdat we het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied slechts laag inschatten, is het kosten-baten efficiënter om meteen over te gaan naar een andere onderzoeksmethode.

Omdat historische bebouwing verwacht wordt onder de huidige bebouwing en verharding, wordt een sloopbegeleiding voorzien bij de uitbraak van verhardingen, funderingen en andere ondergrondse massieven.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het onderzoeksgebied is gelegen op een interfluvium en binnen het centrum van Erpe-Mere. In de ruime omgeving zijn verschillende waterlopen aanwezig. Minstens sinds de 18de eeuw is het terrein voornamelijk langs de straatkant deels bebouwd, terwijl de rest van het terrein onbebouwd bleef. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn archeologische waarden gekend uit de steentijd tot de nieuwste tijd. Aan de hand van het bureauonderzoek worden resten van historische bebouwing verwacht. Het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites wordt laag ingeschat. Een evaluatie van de geplande bodemingrepen geeft aan dat het volledige bodemarchief binnen het onderzoeksgebied bedreigd is. Gezien het archeologische potentieel van het terrein is daarom verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Louis, A., 1971: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Oordegem 71 W*, Gent.

Vandeputte, O./F. Devos/J. De Meester/D. Leroy/I. Hendriks, 2007: *Gids voor Vlaanderen: Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen*, Tielt.

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Rijksarchief België (2021)
<https://search.arch.be/>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

